

Ante Birin
Abelina Finek
Darko Finek
Eva Katarina Glazer
Tomislav Šarlija

Povijest 5

Udžbenik iz povijesti za peti razred osnovne škole

4. izdanje

2024.

Nakladnik

ALFA d. d. Zagreb
Nova Ves 23a

Za nakladnika

Ivan Petric

Direktorica nakladništva

mr. sc. Daniela Novoselić

Urednici za Povijest

dr. sc. Ante Birin

Tomislav Šarlija, prof.

Izvršna urednica za Povijest

Božana Sliško, prof.

Recenzija

dr. sc. Boris Olujić

dr. sc. Duško Marušić

Tihomir Hideg, prof.

Lektura

Kristina Ferenčina

Likovno i grafičko oblikovanje

Zo Dizajn

Ivan Herceg

Izrada zemljovida

Tri dva jedan d. o. o.

Ilustracija

Marina Čurković, prof.

Fotografija

Darko Finek, Ivor Janković, Krešimir Šarlija, Darko Puharić, Design studio D,
Arheološki muzej u Zagrebu, Arheološki muzej Istre, Muzej vučedolske kulture, Gradski muzej Vinkovci,
www.shutterstock.com, wikipedia.com, PxHere, PICRYL, arhiva Alfe

Digitalno izdanje

Alfa d. d.

Mozaik Education Ltd.

Tisak

TISKARA ZRINSKI d. o. o.

Proizvedeno u Republici Hrvatskoj, EU

Udžbenik je uvršten u Katalog odobrenih udžbenika rješenjem Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske:

KLASA: **602-09/19-03/00281**, URBROJ: **533-06-19-0002**, od **24. lipnja 2019.** godine.

CIP zapis dostupan je u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem **001212798**.

OPSEG PAPIRNATOG IZDANJA	MASA PAPIRNATOG IZDANJA	KNJIŽNI FORMAT
224 str.	416 g	265 mm (v) x 210 mm (š)

Digitalno izdanje dostupno je na internetskoj adresi **hr.mozaweb.com** ili putem aplikacije **mozaBook** za pametne uređaje s operativnim sustavima Android i iOS.

©Alfa

Ova knjiga, ni bilo koji njezin dio, ne smije se umnožavati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Mozaik Education Ltd. zadržava intelektualno vlasništvo i sva autorska prava za komercijalne nazive *mozaBook*, *mozaWeb*, digitalne proizvode, sadržaje i usluge proizvedene neovisno o nakladniku Alfa d. d.

Draga učenice, dragi učenice!

Ove školske godine susrest ćeš se s novim nastavnim predmetom koji se zove Povijest. Krenut ćeš na dugo putovanje u prošlost i upoznati se sa zbivanjima i događajima iz prošlih vremena. Udžbenik koji imaš u ruci plod je marljivog rada skupine autora, dizajnera i grafičara koji su se trudili prikazati da povijest nisu samo ratovi i osvajanja, nego i graditeljska i umjetnička djela te kulturna dostignuća nastala kao plod ljudske djelatnosti.

*Kako bismo nastavne sadržaje upotpunili dodatnim zanimljivostima, za tebe smo pripremili i digitalnu inačicu udžbenika koja se nalazi na digitalnoj platformi **mozaBook**.*

Bogatstvo digitalnih sadržaja omogućiti će ti da poznate građevine i umjetnička djela doživiš u trodimenzionalnom obliku kao i da virtualno prošećeš starim gradovima.

Kretanje vojski i njihovu strategiju u poznatim bitkama predočit će ti animirani isječci, a kreativni testovi i kvizovi pomoći će ti u ponavljanju gradiva.

Budući da povijest teče u vremenu, putovanje koje smo započeli u petom razredu nastaviti ćemo sve do osmog razreda. Želimo ti mnogo uspjeha te da s radošću stječeš nova znanja o prošlosti čovjeka, ali prije svega da ti udžbenik Povijest 5 bude knjiga koju ćeš s osmijehom na licu držati u svojim rukama.

Tvoji autori

DOBRO DOŠLI U PROŠLOST!

Uvod u nastavnu jedinicu (lekciju)

Zemljovidi

1. PRVE EGEJSKE CIVILIZACIJE

USPON I PAD KRETSKE CIVILIZACIJE

Ova djeca su brkasta,
freska, 17-18. st. pr. Kr.

80

Središnji tekst udžbenika

Pitanja i zadatci

Ispod svakog odjeljka nalaze se pitanja vezana uz taj odjeljak. Uz pomoć pitanja i zadataka ponovit ćeš nastavne sadržaje pojedinog odjeljka.

Glas prošlosti

Povijesni izvori (vrela)

Svaka lekcija sadrži dva (ponegdje tri) pisana povijesna izvora. Oni oslikavaju pojedine dijelove glavnog teksta ili daju dodatne informacije kojih nema u tekstu. Ispod svakog povijesnog izvora su pitanja i zadatci vezani uz sam izvor.

Pogledaj

ATLAS

Ikona za atlas

Ova ikona upućuje na dodatne zemljovide, koji se nalaze u *Školskom povijesnom atlasu*. Oni će ti pružiti dodatne informacije o obrađivanim temama, koje nisu stale na zemljovide u udžbeniku.

Ponovimo

Skupina rubrika na kraju lekcije (Ponovimo, Istraži, Projektni zadatak i Znam, mogu, hoću!) nudi zanimljiv način ponavljanja nastavnih sadržaja putem grafičkog prikaza, ali ti ujedno daje i prijedloge za samostalno istraživanje te samovrednovanje naučenog.

Slikovni materijali

Udžbenik je bogato opremljen slikovnim materijalima. Pored svake slike nalazi se njezin potpis (objašnjenje) i pitanje vezano uz sliku. Pitanja pored slika često potiču na dodatno istraživanje te na samostalno zaključivanje.

SADRŽAJ

I.

ŠTO JE POVIJEST?

1. UVOD U POVIJEST	10
2. VRIJEME I PROSTOR	14

II.

LJUDI PRAPOVIJESNOG DOBA

1. POJAVA I PROSTORNO ŠIRENJE
ČOVJEKA	20
2. ČOVJEK OTKRIVA NOVA
ORUĐA I TEHNIKE	24
3. ŽIVOT LJUDI KAMENOG DOBA	30
4. ŽIVOT LJUDI METALNOG DOBA	36

III.

PRVE CIVILIZACIJE

1. CIVILIZACIJE STAROG ISTOKA	46
2. RAZVOJ PISMA	53
3. MEZOPOTAMIJA	58
4. EGIPAT – POSTANAK I RAZVOJ	64
5. EGIPATSKA RELIGIJA, UMJETNOST
I GRADITELJSKA DOSTIGNUĆA	68

IV.

GRČKI SVIJET

1. SREDOZEMLJE – RASKRIŽJE
KULTURA	76
2. GRČKA – ZEMLJA POLISA	82
3. SPARTA I ATENA – SLIČNI
A OPET RAZLIČITI	86
4. ŠTO JE POVEZIVALO GRKE?	90
5. SVAKODNEVICA STARIH GRKA	96
6. GRČKA BAŠTINA U MODERNOM
SVIJETU	100
7. GRČKO-PERZIJSKI RATOWI	104
8. GRČKI SVIJET – VRHUNAC I PAD	108
9. ALEKSANDROVA OSVAJANJA
I HELENIZAM	114

V.

RIMSKI SVIJET

1. RIM PRIJE RIMA	122
2. RIMSKA DRŽAVA OD KRALJEVSTVA
DO CARSTVA	127
3. RIMSKO DRUŠTVO	132
4. RIMSKA VOJSKA	136
5. RIM GOSPODAR SVIJETA	142
6. KRIZA I SLOM REPUBLIKE	148
7. CARSKI RIM – ROĐENJE I VRHUNAC	152

8. VJEROVANJA STARIH RIMLJANA	158
9. SVAKODNEVICA I ZABAVA STARIH RIMLJANA	162
10. RIMSKA KULTURA I UMJETNOST	168
11. NOVA VJERA – KRŠĆANSTVO	174
12. KRIZA, MIGRACIJE I PAD RIMSKOG CARSTVA	180

VI.

ANTIČKA BAŠTINA U HRVATSKOJ

1. GRČI NA JADRANU	188
2. RIMLJANI OSVAJAJU PODRUČJE DANAŠNJE HRVATSKE	192
3. RIMSKA BAŠTINA U HRVATSKOJ	197

VII.

IZBORNE TEME

1. POVIJEST IZRAELACA	204
2. INDIJSKE CIVILIZACIJE	208
3. KINESKA CIVILIZACIJA	212
4. PRVE EGEJSKE CIVILIZACIJE	216

I. ŠTO JE POVIJEST?

Naučit ćeš...

FILOZOFSKO- -RELIGIJSKO-KULTURNO PODRUČJE

▶ opisati važnost učenja povijesti
(POV OŠ E.5.1)

▶ prepoznati različite vrste
povijesnih izvora (POV OŠ E.5.1)

▶ poredati velika povijesna
razdoblja prema slijedu od
najstarijeg do najmlađeg
(POV OŠ E.5.1)

▶ razlikovati različite načine
računanja vremena
(POV OŠ E.5.1)

▶ procijeniti važnost uloge
arheologa i arheoloških
iskapanja (POV OŠ E.5.1)

1789.
Početak Francuske
revolucije

1991.
Međunarodno
priznanje Republike
Hrvatske

888.
Natpis hrvatskog
kneza Branimira iz
Gornjeg Muća

753. pr. Kr.
Osnutak grada
Rima

oko 130 000 pr. Kr.
Na Hušnjakovu
brdu u Krapini
žive neandertalci

1. UVOD U POVIJEST

Sve što nas u životu okružuje ima neki početak, trenutak kada je nastalo. Kažemo da ima prošlost koja može biti dulja ili kraća s više ili manje promjena. Prošlost ima i svaki čovjek. Tako je tvoja prošlost duga 10 godina i već je puna različitih važnih događaja. Prvi zub, prvi rođendan, polazak u vrtić, u prvi razred, trenutak kada si naučio/naučila plivati ili voziti bicikl. Sve su to vrlo važni događaji za jedno dijete i njegovu obitelj. A zamislimo tek koliko je važnih događaja bilo u životu osobe od 80 godina. Što je s događajima važnim za jednu ulicu, grad, narod, državu, za cijeli svijet? I njih smatramo i zovemo prošlošću, ali ako ih pamtimo, bilježimo i proučavamo, onda više nisu samo obična sjećanja. Tada te događaje zovemo **povijest**.

ŠTO JE POVIJEST? ZAŠTO JE UČIMO?

Povijest je znanost koja otkriva, proučava i objašnjava prošlost ljudi od najstarijih vremena do danas. Tijekom tog dugačkog vremenskog razdoblja ljudi su živjeli, razvijali se, radili, učili, mijenjali svijet. Činili su dobre i loše stvari, stvarali su i uništavali, učili su iz svojih pogrešaka, ali su ih istodobno i ponavljali. Prije više od dvije tisuće godina rimski govornik **Ciceron** rekao je da je **povijest učiteljica života**. To znači da povijest učimo kako ne bismo ponavljali greške iz prošlosti, već kako bismo usvojili i upotrebljavali sve dobro i korisno što su ljudi ostvarili. Ako poznamo i razumijemo povijest, lakše ćemo shvatiti i objasniti sadašnjost. U tome nam pomažu **povjesničari** – znanstvenici koji istražuju prošlost. U svome radu povjesničari nastoje odgovoriti zašto se nešto dogodilo, kako se nešto dogodilo i što se promijenilo kao posljedica nekog događaja. Prvi povjesničar kojeg nazivamo **ocem povijesti** bio je Herodot. **Opća povijest** proučava povijest svih naroda, a **nacionalna povijest** proučava povijest samo jednog naroda.

1

Trg bana Josipa Jelačića u Zagrebu u drugoj polovini 19. st.

→ Promotri staru sliku glavnog zagrebačkog trga. Pronađi fotografiju današnjeg izgleda Trga bana Josipa Jelačića u Zagrebu. Koje razlike, a koje sličnosti uočavaš? Promisli koje su promjene nastale u životu ljudi.

→ Objasni što je povijest i zašto je učimo.

→ Poveži odgovor s izrekom da je povijest učiteljica života.

→ Što proučava opća, a što nacionalna povijest?

Pročitaj priču o Herodotu, prvom poznatom svjetskom putniku:

Prvi povjesničar, kojeg nazivaju ocem povijesti, bio je Grk Herodot. (...) Herodot se rodio oko 484. g. pr. Kr. u Halikarnasu, gradu (...) na jugozapadnim obalama Male Azije (...) Iz njegove Povijesti saznajemo da je proputovao velik dio tada poznatog svijeta: O (...) trajanju tih putovanja danas postoje različita mišljenja, no zapravo je zanimljivija činjenica da je Herodot pripadao onim malobrojnim uistinu svjetskim putnicima **antike** koji su kretali u nove prostore gonjeni željom za spoznajom; spominjući razloge zbog kojih su Grci posjećivali Egipat, Herodot kaže da dolaze 'jedni, dakako, radi trgovine, drugi da bi stupili u vojnu službu, a neki i da bi razgledali samu zemlju'.

Herodot, *Povijest* (Zagreb: Matica hrvatska, 2000.), 15.-17.

- Uz učiteljevu / učiteljčinu pomoć pronađi Herodotov rodni grad.
- Što Herodot navodi kao razloge dolaska Grka u Egipat?
- Može li se na temelju ovog povijesnog izvora zaključiti zašto Herodot putuje?

POVIJESNI IZVORI (VRELA)

Sve ostatke prošlosti koji su sačuvani i koji govore o povijesti nazivamo **povijesnim izvorima ili povijesnim vrelima**. Postoji nekoliko vrsta povijesnih izvora (vrela): **materijalni, pisani, slikovni, zvukovni te usmena predaja**.

Proučavanju povijesnih izvora povjesničari moraju pristupiti temeljito. To znači da trebaju vrlo pažljivo proučiti je li povijesni izvor **vjerodostojan** i može li se njegovim korištenjem prošlost istinito opisati. Neki su povijesni izvori, poput dokumenata i slika, lako dostupni, dok do drugih nije jednostavno doći jer su često teško oštećeni ili se nalaze pod zemljom.

- U svojoj okolini pokušaj pronaći primjere povijesnih izvora.
- Izradi tablicu u koju ćeš ih popisati.

Pojmovnik

antika - kultura grčko-rimskog svijeta i svih zemalja koje su bile pod utjecajem grčke i rimske kulture

vjerodostojan - koji je dostojan povjerenja, koji ne izaziva sumnju, koji je izvoran

POVIJESNI IZVORI	PRIMJER	GDJE SE ČUVAJU
materijalni	građevine, oružje, oruđe, novac, nakit...	muzeji
pisani	dokumenti, zakoni, povelje, natpisi, pisma, novine...	arhivi, knjižnice
slikovni	slike, fotografije, filmske i digitalne snimke	galerije, fonoteke
zvukovni	audio- i videozapisi na različitim medijima (magnetofonske vrpce, gramofonske ploče, kasete, CD, DVD, razni moderni uređaji)	filmoteke, fonoteke
usmena predaja	priče, legende, mitovi, bajke	usmeno prenošenje

ARHEOLOGIJA

1 Znanost koja preko materijalnih izvora, pronađenih tijekom sustavnih iskopavanja ili slučajno, objašnjava kako su ljudi nekad živjeli zove se **arheologija**.

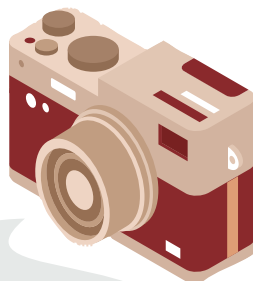
2 Mjesta arheoloških iskopavanja ponekad su vidljiva na površini (poput ostataka starih građevina), dok se ponekad kriju ispod zemlje (poput grobova).

3 Arheolozi pri iskopavanju moraju biti vrlo oprezni kako ne bi oštetili predmete koji se kriju u zemlji.

4 Tijekom iskopavanja svi nađeni predmeti pažljivo se bilježe i fotografiraju kako bi se točno znalo gdje je koji predmet pronađen.

5 Nakon njihova čišćenja i zaštite pronađeni se predmeti predaju na čuvanje u muzeje.

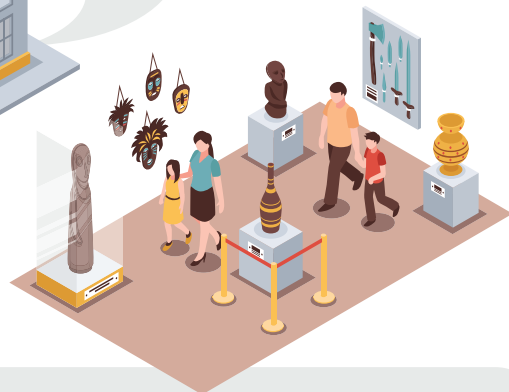

MUZEJ

1 Muzeji su ustanove u kojima se čuvaju različite vrste predmeta koje su napravili ljudi ili koji su nastali djelovanjem prirode.

2 Mnogi su muzeji posvećeni jednom području pa tako, na primjer, postoje zasebni povijesni i arheološki muzeji. Arheološki muzej u Splitu utemeljen 1820. najstariji je muzej osnovan na području Hrvatske.

3 Predmeti koji se čuvaju u muzejima pribavljeni su na različite načine: arheološkim iskopavanjima, darovanjem ili kupnjom.

4 S obzirom na njihovu starost i vrijednost, mnogi se predmeti moraju čuvati u staklenim vitrinama ili u posebnim uvjetima (na točno određenoj temperaturi zraka) kako se ne bi oštetili.

UVOD U POVIJEST

Povijest - znanost koja otkriva, proučava i objašnjava prošlost ljudi od najstarijih vremena do danas

Herodot
– otac povijesti

povijest
opća i nacionalna

POVIJESNI IZVORI

- materijalni
- pisani
- slikovni
- zvukovni
- usmena predaja

muzeji
arhivi
knjižnice
galerije
filmoteke
fonoteke

Istraži!

1. Posjeti mrežnu stranicu www.amz.hr i prouči kojim se djelatnostima bavi Arheološki muzej u Zagrebu. Raspitaj se postoji li u tvom zavičaju arheološki muzej ili arheološki park. U dogovoru s nastavnikom / nastavnicom posjetite muzej.
2. Posjeti poveznicu www.hismus.hr i prouči kojim se djelatnostima bavi Hrvatski povijesni muzej. Usporedi teme izložbi u arheološkom i povijesnom muzeju te zaključi koje su glavne razlike među njima.
3. Pogledaj film na poveznici <http://www.arhiv.hr/Posjetite-nas/Promotivni-film-o-HDA> i sastavi popis povijesnih izvora koji se čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu. Izdvoji predmet koji ti se posebno svidio ili koji smatraš najzanimljivijim i opiši ga u bilježnici.

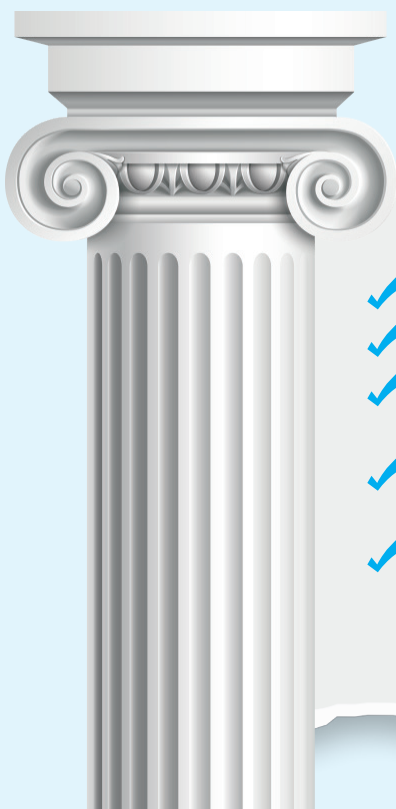

Projektni zadatak!

Podijelite se u dvije grupe. Jedna grupa neka prikupi podatke o povjesničarima, a druga o arheolozima. Zatim izradite poster za učionicu na kojem ćete jasno naznačiti koji su zadatci povjesničara, a koji arheologa.

RB
str. 6-7

Znam, mogu, hoću!

- ✓ objasniti što je povijest i zašto je učimo
- ✓ usporediti različite vrste povijesnih izvora
- ✓ obrazložiti potrebu utvrđivanja valjanosti (istinitosti) povijesnih izvora
- ✓ objasniti važnost rada arheologa i arheoloških iskopavanja u proučavanju prošlosti
- ✓ procijeniti važnost učenja povijesti

2. VRIJEME I PROSTOR

Svi povijesni razvoji i događaji odvijaju se u određenom prostoru i određenom trenutku. I zato se sama od sebe nameće potreba da se povijesni prostori i vremena upotrijebe kao (...) sustav u kojemu bi sve povijesne strukture, događaji i ličnosti mogli naći svoje mjesto.

Jochen Bleicken I dr., Povijest svijeta I. dio (Split: Marjan tisak, 2005.), 38.

1

Staroegipatski kalendar, hram Kom Ombo, 2. st. pr. Kr.

Među različitim zapisima zabilježenim na zidovima hrama nalazi se i kalendar koji pokazuje simbole za dane, mjeseci i godišnja doba (prema egipatskom kalendaru).

→ Procijeni kolika je mogla biti važnost kalendara u svakodnevnom životu Egipćana. Obrazloži svoje mišljenje.

RAČUNANJE VREMENA

Ljudi su još davno smislili **kalendare** da bi se lakše snalazili u vremenu. U prošlosti su razni narodi brojili godine i računali vrijeme od nekog (kada se što dogodilo) samo za njih važnog događaja. Takav način računanja vremena nazivamo **era**. **Era** je dugo vremensko razdoblje koje počinje nekim važnim događajem.

Najveći dio čovječanstva danas računa vrijeme od rođenja Isusa Krista. Zato se ta era naziva **kršćanska era**. Za događaje koji su se dogodili prije Kristova rođenja kažemo da su se dogodili **prije Krista** (pr. Kr.). Kako bismo lakše i preglednije prikazali tijek povijesnih događaja, koristimo **crtu ili lentu vremena**. Proučavanjem različitih načina računanja vremena i utvrđivanje vremenskog slijeda pojedinih događaja bavi se **kronologija**. Događaje prije Kristova rođenja brojimo unatrag.

2

Vremenska crta

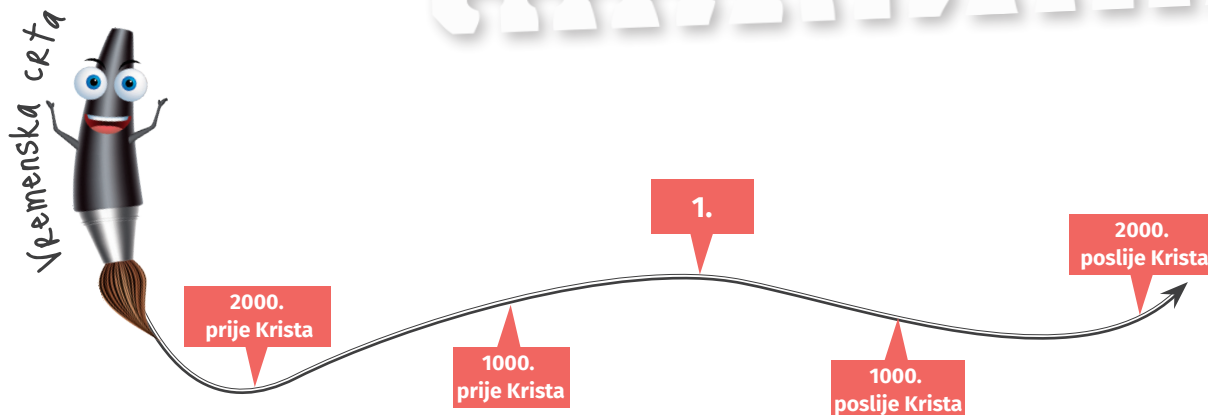
Razdoblje prije Krista i razdoblje poslije Krista.

→ Izradi vremensku crtu i na njoj označi četiri događaja prema vlastitom izboru.

→ Uoči važnost utvrđivanja vremenskog slijeda pojedinih događaja.

→ Promisli kakva bi bila povijest bez kronologije.

→ Obrazloži zašto su u prošlosti razni narodi računali vrijeme na različite načine.

Računanje vremena kod različitih naroda i vjera

Židovi – od 3761. g. pr. Kr.	postanak svijeta prema židovskom vjerovanju
Grci – od 776. g. pr. Kr.	prve Olimpijske igre
Rimljani – od 753. g. pr. Kr.	osnutak grada Rima
Kršćani – od 1. g.	rođenje Isusa Krista
Muslimani – od 622. g.	prelazak Muhameda iz Meke u Medinu

RAZDOBLJA PROŠLOSTI

Od pojave čovjeka na Zemlji do danas prošlo je nekoliko milijuna godina. Kako bi se lakše snašli u tako dugom vremenskom razdoblju, povjesničari su ga podijelili na nekoliko **velikih povijesnih razdoblja**. Granicom između **prapovijesti** i **povijesti** smatra se otkriće pisma oko 3300. pr. Kr. Razdoblje ljudske prošlosti prije pojave pisma naziva se **prapovijest**, a podijeljeno je na **kameno i metalno doba**. Razdoblje nakon otkrića pisma naziva se **povijest**. Traje do danas i dijeli se na **stari vijek, srednji vijek, novi vijek i najnovije doba**. Valja naglasiti da sva navedena razdoblja nisu u svim dijelovima svijeta nastupila istodobno. Razlog su brojne razlike u načinima i brzini razvoja pojedinih dijelova svijeta i njegovih stanovnika.

Pojmovnik

Meka - grad u Saudijskoj Arabiji, duhovno središte vjere islama

Medina - grad u Saudijskoj Arabiji, u koji je prorok Muhamed preselio zbog sukoba sa svojim protivnicima u Meki

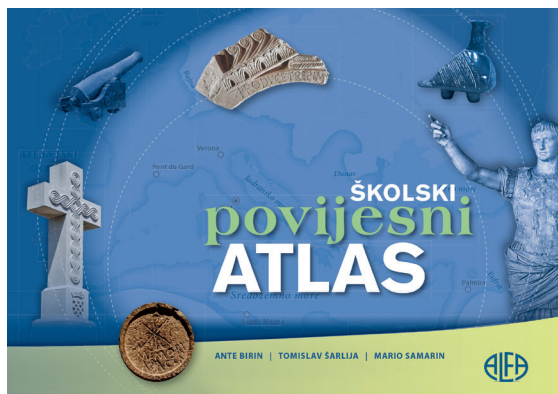
→ Uz pomoć crte vremena odredi velika povijesna razdoblja.

→ Objasni u čemu je važnost otkrića pisma.

→ U kojem povijesnom razdoblju živiš?

POVIJEST I GEOGRAFIJA

Da bismo lakše proučavali davne događaje iz prošlosti, potrebno je snalaziti se u vremenu, ali i u prostoru. Pri snalaženju u prostoru koristimo znanja iz geografije uz pomoć **geografskog zemljovida**. Geografska obilježja nekog prostora u velikoj mjeri utječu na život čovjeka i mogu pomoći lakšem objašnjavaњу života ljudi u prošlosti te nekih povijesnih događaja. Zato se u povijesti služimo **povijesnim zemljovidima**. Oni pokazuju do kakvih je promjena dolazilo na nekom prostoru, kako su se doseljavali narodi, stvarali države, kako su države propadale. Zbirku zemljovida nazivamo **atlas**, a ta riječ potječe od starogrčkog mitološkog bića Atlasa.

Povijesni i geografski zemljovid

Povijest i geografija dvije su usko povezane znanosti. Geografska znanja i vještine olakšavaju povjesničarima tumačenje pojedinih povijesnih procesa i događaja.

→ Uoči i opiši razlike između povijesnog i geografskog zemljovida.

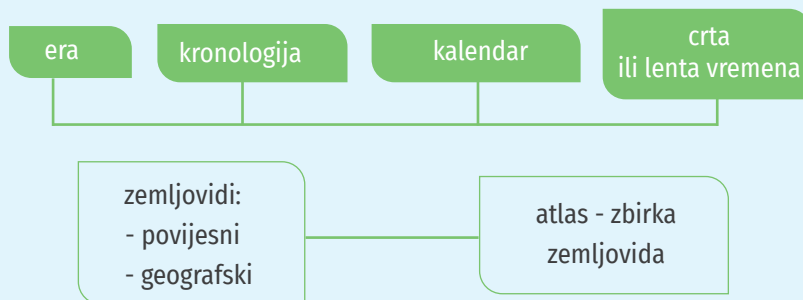
→ Promisli i zaključi zbog čega su povjesničarima važne geografske vještine i znanja.

→ Objasni čemu služe povijesni zemljovidi.

2

RAČUNANJE VREMENA

Istraži!

1. Posjeti poveznicu <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=4439> i saznaj koje je drugo ime koje se upotrebljava za mitološko biće Atlas te zbog čega je morao nositi nebeski svod na leđima.
2. Izradi umnu mapu s pojmovima *prapovijest*, *povijest*, *kameno doba*, *metalno doba*, *stari vijek*, *srednji vijek* i *novi vijek* (ostavi mjesta među pojmovima tako da kasnije umnu mapu možeš nadopuniti novim pojmovima).

Projektni zadatak!

Prikupite datume rođenja svih učenika i učenica iz razreda te sastavite vremensku crtu s pravilno raspoređenim datumima.

Nadopunite razredni poster o arheolozima i povjesničarima iz prethodne lekcije podatcima i opisom rada geografa.

RB
str. 8-10

Znam, mogu, hoću!

- ✓ usporediti različite načine računanja vremena
- ✓ poredati velika povijesna razdoblja prema slijedu od najstarijeg do najmlađeg
- ✓ razlikovati povijesni i geografski zemljovid
- ✓ ocijeniti važnost snalaženja u vremenu i prostoru za pravilnu interpretaciju povijesnih zbivanja

II. LJUDI PRAPOVIJESNOG DOBA

Naučit ćeš...

DRUŠTVO

▶ usporediti život ljudi u starije i mlađe kameno doba u svijetu i na hrvatskom povijesnom prostoru (**POV OŠ A.5.1**)

▶ opisati društvene promjene u prapovijesti (**POV OŠ A.5.1**)

▶ objasniti raslojavanje društva i teritorijalne zajednice u metalno doba (vučedolska kultura i Kelti) na hrvatskom povijesnom prostoru (**POV OŠ A. 5.1**)

EKONOMIJA

▶ razlikovati skupljača hrane i lovca; ratara i stočara; obrtnika i trgovca u prapovijesti (**POV OŠ B.5.1**)

▶ objasniti pojavu proizvodnje hrane, obrta i trgovine u pojedinim ljudskim zajednicama u prapovijesti (**POV OŠ B.5.1**)

ZNANOST I TEHNOLOGIJA

▶ izdvojiti najvažnije izume u prapovijesti (**POV OŠ C.5.1**)

▶ opisati kako su znanost i tehnologija promijenili život ljudi u prapovijesti (**POV OŠ C.5.1**)

FILOZOFSKO-RELIGIJSKO-KULTURNO PODRUČJE

▶ razlikovati umjetnost oblikovanja predmeta svakodnevne upotrebe u prapovijesti (**POV OŠ E.5.1**)

▶ objasniti najstarija vjerovanja (**POV OŠ E.5.2**)

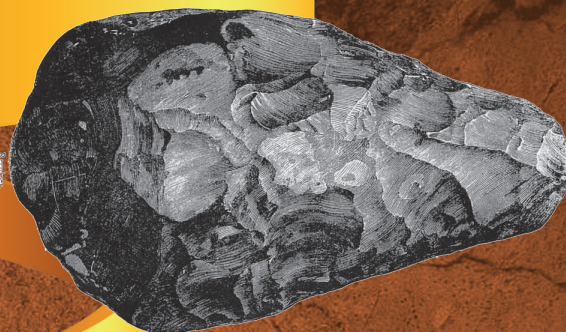
▶ navesti primjere prvih poznatih kalendara na hrvatskom povijesnom prostoru (**POV OŠ E.5.2**)

oko 5000 pr. Kr.
Početak metalnog
doba

11. tis. pr. Kr.
Mezopotamska
keramička posuda

oko 2,5 mil. pr. Kr.
Najstariji ostatci
kamenog oruđa

3,2 mil. pr. Kr.
Najstariji ostatci
čovjeka (Lucy)

1. POJAVA I PROSTORNO ŠIRENJE ČOVJEKA

Kad je Jahve, Bog, saznao nebo i zemlju, još nije bilo nikakva poljskoga grmlja po zemlji, još ne bijaše niklo nikakvo poljsko bilje, jer Jahve, Bog, još ne pusti **dažda** na zemlju i nije bilo čovjeka da zemlju obrađuje. Ipak, voda je izvirala iz zemlje i natapala svu površinu zemaljsku. Jahve, Bog, napravi čovjeka od praha zemaljskog i u nosnice mu udahne dah života. Tako postane čovjek živa duša.

Adalbert Rebić, Jerko Fućak, Bonaventura Duda, ur., Jeruzalemska Biblija (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2007.), 14.

AFRIKA – KOLIJEVKA ČOVJEČANSTVA

Ostatci najstarijih ljudi pronađeni su **u istočnoj Africi**. Tamo su pronađeni ostatci kostura ženske osobe koja je živjela prije otprilike 3,2 milijuna godina, a znanstvenici su joj dali ime **Lucy**. **Klimatski uvjeti** u Africi pogodovali su čovjekovu načinu života, za razliku od sjeverne Zemljine polutke. Ona se velikim dijelom nalazila pod ledom, a najstariji čovjekovi predci nisu bili prilagođeni tamošnjim niskim temperaturama. U jednom od razdoblja zatopljenja čovjek je **prije otprilike 1,8 milijuna godina prvi put naselio dijelove Azije i Europe**. Razvojna obilježja ove vrste čovjeka (**uspravni čovjek**) bila su znatno naprednija od njegovih prethodnika. Sposobnost dužeg dvonožnog kretanja i trčanja omogućili su mu da, prateći životinje koje je lovio, prelazi velike udaljenosti. **Uspravni je čovjek**, pored toga, izrađivao neka od najstarijih kamenih oruđa. Jednako je tako on **prvi potpuno ovladao korištenjem vatre** jer ju je, nakon što bi se ugasila, znao opet upaliti.

→ Zašto Afriku nazivamo kolijevkom čovječanstva?

→ Kako su klimatski uvjeti utjecali na to da su prvi ljudi živjeli u Africi?

→ U tekstu uoči zašto je uspravni čovjek bio napredniji od njegovih predaka.

1

Lucy, ilustracija

Izgledom slična čimpanzi, Lucy je bila visoka svega 1,1 m i težila je 27 kg. Na osnovi njezina kostura znanstvenici su utvrdili da se Lucy, poput čovjeka, kretala uspravno, na dvije noge te da je, poput majmuna, imala manji mozak.

→ Izračunaj koliko je vremensko razdoblje proteklo od vremena u kojem je živjela Lucy do izuma vatre i prvih kamenih oruđa.